

تورک یوردی

ناشری : تورک یوردی .

مدیری : آق چوره اوغلی یوسف .

صافی ۱۶

۱۴ - زیران ۱۳۲۸

یل ۱

تحصيل كورمىش ، موقع وشهرت صاحبي اولمىش بر چوق ذاتلره تصادف
ايتدم كه توركلكندن بحث ايتديكم وقت بكا توركجه نك شككندن جواب ويرديلر .
باشقا بريرده ايدم . عالي مكتب ماذوني بولونان ، نه لنه يوزلرجه طلبه تسليم
ايديلن بر اعدادى مكتبك تورك معلمى استخفافله بكا ديدى كه : « توركلك ،
توركلك ... كاشكى وقتيله فلان لسان قبول ايدلسه ايدى ده توركجه يي بيله
اونوتسه ايدك . »

بوزواللى (ايدم آل) سزدن زياده بونك نه لنده كى تورك ياورولرينه حالا
آجيرم . ظن ايتهم كه بو ، بر (قوزمو بوليت) اولسون . . حالا قانلر ايچنده
يوزن ، حق ديبه ايكله ين بشريتك اوزاق براميدى ، غربك صرف قوته
مستند سياستلرينه آرمه صره پالاق بر آلت اولان بوسرايى قوجاغنده كورسون .
خاير ! بو اصلنى اونوتمش ، محيطك حسسزلكلرينه كندىنى قايديرمىش بر بليرسىز ،
بر ماضيچى ، بر محافظه كاردر .

ايشته صوك سوزيمى باغرييورم ! توركلك دويغوسى عثمانلىلق فكرينه مانع
دكلدر . توركلكنه خور باقانلر بررغافل ، حتى بررسفيلدر !

قبرى ، ۲۹ مائس ۳۲۸ عزت علمى

جغرافيا و اسوغرافيا

اسكى استانبول

استانبول تورك حياتنه عائد بعض شيلر يازمق ايسنه يورم . فقط بونك
ايچون حال حاضرده كى حياتدن اوقدر مهم زمينلر تدارك ايتك يك مشكلدر .
چونكه بالخاصه شوصوك يارم عصر ايچنده استانبولده توركلك نقطه نظرندن
چوق تبدلات وقوعبولمىش ، و توركلك ، بئلككندن آيرىلق صورتيه خايلى
ده كيشمشددر .

اولا استانبولک اسکی تورک طرز معماریی غائب اولوب کیتمشدر .
 بوراده (اسکی تورک) قیدیله بک اوزاق بر زمانی دکل ، بلکه سلطان محمود
 زماننده کی طرز معماریی مراد ایدیورم . اوزمانک طرز معماریینه شمعی
 اک مکمل بر مثال ، بوغاز ایچنده طرابیهده فرانسیز یازلق سفارتخانه سیدر .
 سلطان عبدالمجیدخان طرفندن اشیاسیله برابر فرانسیزلره هدییه ایدیلن بوسرای
 سلطان محمود دورنده کی اسلوبی اصلا غائب ایتمه دن محافظه اولونمش واشیالرنین
 اک کوچوک واک اهمیتسزینت بیله ضیاعنه میدان ویریله مشدر . بونمونه سندنده
 آکلاشیلرکه کچن عصرک اورتله رینه قدر بزده طرز معماری ، خارجاً ساده بر
 جبهه ، صیق واولدجه کنیش نجرملر وکنیش بر قابودن عبارت ایمش . بعض
 دفعه مرتک ده ستکلره ایکنجی قات بر آز طیشارییه چیقاریلیر . اوافق قفسلی
 بالقون حکمنده اولان (جومبا) نك سلطان محمود دورندن زیاده سلطان عبدالمجید
 دورینه عائد اولدیغنی ظن ایدیورم . چونکه اوزمانلرده خانه حیاتی دهامضبوط
 ایمش وعائله آکلنجه لری خانه ایچنده کی باغچه لرده اجرا ایدیلیرمش . یاواش یاواش
 عصرلر کوچولوب کنیش باغچه لر ترک اولونمغه باشلایارق سوقاقده کلوب کچی
 کورمک صورتیه اولسون وقت کچیرمک احتیاجی حاصل اولمش وبو مقصده
 خدمت ایتمک اوزره جومبالر یاییلمشدر .

خارجاً ساده اولان اسکی استانبول اولری داخلأده ساده ایدی . بالکنز
 مسافر وسلاملق اوطه لرنده محراب شکنده اویوقلردن مرکب کوچوک رافتر
 وطاقون اویمه لری ، زماننک اویمه جیلق وتخته اوزرینه ایشله مه جیلک صنعتکار
 لرینک مهارتله ری تمیل ایدمردی .

بو طرز معماری ، برقاج عصرک حیات گذشته سی جانلاندیردینی ودهده لریمزک
 فکر بدیعه پرستینن حکایه ایتدیکی ایچین ، تکمل ایتمک شرطیه ، محافظه
 اولونمایدی . فقط عبدالمجید خانک طوبقیو سراخی ترک ایدوب طولمه باغچه
 جوارنده اقامت ایتمک آرزو سی کوستردیکی آندن اعتباراً بو طرز ملی معمارینکده
 رسم انقراضی اجرا ایدیلش اولدی . چونکه طولمه باغچه سراخی پابان مهندس ،
 هیچ بر ذوق ملی ایله متحسس اولمیه رق آوروپائی تقلید ایتمشدی . بو سراخی

قیمتلی و حتی نفیس اولمقله برابر، تورک لری، عصر لک تربیه ایتدیکی طرز معماریلرندن
آییردی. بوندن سوکرا یا بیلان بوتون «میری» مؤسساتده بوقایغوسزلق حکم سوروب
طور مشدر. خالص تورک کچه جی زاده فوآد پاشا بیله، یوز بیکر صرف ایده رک
شمدی مالیه نظارتی اولان قوناغنی یاپدی رک کن کن دیسندده بابالرینک روحندن
بر ذره حس ایتمه مش اولسه کر کدر. تورک آرتیستی حمدی بک مرحومک همیله
میدانه کلن (موزه عثمانی)، طرز معمارینجه اسکی یونانیلکی تمثیل اییدیور!
دولت واورته صنفدن یوکسک دوشوندن دولت آدم لری تورکلک حسندن،
تورکلک ذوقندن اوزاق و غافل قالدیجه اورته صنف اهالی ده وجدان ملیسی
کوسترمه مدی، دها طوغروسی او وجدان نشوونما بوله مادی. وبویله اسکی غلطه
بنالری استانبولی احاطه ایتمک باشلادی.

* *

استانبول تورکلک کنده وقوعبولان تحولاته ایکنجی بر سببده صوک یارم
عصر ایچنده کی محاربه لر نتیجه سنده تسالیادن، طونه بویندن، قریم وقافقاسیادن،
بوسنه و صربستاندن، دوبریجه دن استانبوله آقین ایدن مهاجرلر در. بومهاجرت
استانبوله عظیم برسل تبدلته، شایان دقت بر عادت ولسان ده کیشمه سنه باعث
اولمشدر.

استانبول تورکجه سنی، اورالک تورکجه سنندن آیراجق فارق علامتلردن
بعضیلری شونلر در:

اسکی استانبول خلقی، فعل مضارع لک (ی) سینی بوسبوتون حذف ایدر.
مثلا (کلیوروم) فعل مضارعنی (کلوروم) طرزنده تلفظ ایدر. سوکرا، کرک
فعللرده و کرک اسملرده کی (ر) لر، اگر ایلك هجاده اولورسه حذف اولونور:
قارده شم = قاده شم کی. فعللرده و اسملرده صوک هجاده اولورسه غایت خفیف
اوقونور: کیدو (ر) وم، پا (ر) ا کی.

بوندن باشقه تورکجه ترکییلرده، علی الا کثر تنافر حروفی دفع ایچون، بر
جوق اختصارلر یاییورلر: یکر می پارا = یم پا (ر) ا، سود نینه، سوت نه،

خام نینه = خام نه ، افندم = اقم کی . (آنا) کله سی ده استانبول توردی
آغزنده (آنه) به تحول ایتشد .

حرفلرک حقنی و یرمه مک ، همان هر حرفی مخرج نقطه نظرندن دها زیاده
خفیفلشد یرمک ده استانبول تورکنه مخصوصدر ؛ (غ) اکثر کله لرده (.) به
تبدیل ایدر : کاغد خانه = کاهتانه ، باغچه = باهیچه ، عربی کله لرده کی (ع) لر
(.) کی اوقونور ، (خ) لر ، (ح) کی تلفظ اولونور . آهنگ تلفظه اک جوق
دقت ایدن ینه استانبوللی در : همان = هامان ، معنا = معنا ، خواجه =
خوجا ، فرق = فارق کی [۱] .

استانبول تورکنک عائله حیاتنده ، بوکون کرک سوق مدیتله ، کرک سوق
میشته آرقق اونوتیلیمغه باشلانان کوزمل و جالب دقت اویونلر ، اکلنجهلر
وارد . بو اویونلرک بر قسمی ییزانک یعنی اسکی غره کلکک میرائیدر .
مثلا حضرا لباس کونی (۲۳ نیشان) باغچه لرده اوینانان فاللی اویون بویله در .
بو اویون ، دها دوغروسو بو اکلنجه جدا شاعرانه ، بدایع پرستانه در :
روز حضرتک صرفه سنده اکلنجه به اشتراک ایدمک قیز و کنج قادینلر مندیله ،
بیله زیک ... الخ کی اشیالری بر جوملک قابه طولدیر ارق تنزه موقعی اولان
باغچه ده کی برکول آغاجی دینه وضع ایدمک لر . حضر کونی قونو قومشو او
باغچه به طولانی ، قوزی طولماسی ، بهارک ینشدیره بیلدیکی یشیللرکدن یایلمش
صلاطه لر میدان کله . آغاجلر جیجکلریله دونامش ، کولر رنگارنگ آجش ،
چنلر زمردین چهره لرله اطرافه تبسملر سریمش بو باغچه ده تازه و شعر فشان
کنج قیز و کنج قادینلر ، آرالردن اک کوزمل بر قیزی اکثریت آرا ایله سچرلر .
بو منتخب کوزمل قیز ، کول آغاجی دینده ، کیجه انسانده حضرتک نفحه
مظهر اولدینی فرض ایدیلن جوملکی کتیریر . دیگر قیزلر بیتلر اوقومغه

[۱] عربجه کله لرک ، دها دوغروسو غیر تورک کله لرک طرز تلغلی تورکک . مطلقه لرنده
باشقه باشقه در : مثلا (حقیقت) کله سی استانبولده « حایقات » ، آذربایجانده . فارسی
تأثیرله « مه غبکات » ، شمال تورکلرنده ایسه آرز جوق عرب تجویدینه موافق اوله رق
« حقیقت » صورتنده تلفظ اولونور .

- تعبير مخصوصيله - مانى سويله مکه باشلارلر . هر (مانى) اوقوندجه کوزل قيز ، قوجاغنده کى جوملکدن کيف ماتفق براشيا چيقارير . جيقان منديل ، يوزوک ، بيله زيك ... الخ هر کيمه عائد ايسه مانى نك معنائه وصاحبه سنك حيات خصوصيه سنه کوره تفال اولونور .

بو مانى لر طويلانيرسه تورك ادبياتى نامنه خدمتلا ايديش اولور . نمونه اوله رق برقاچنى يازييورم :

اليمده سارى کاحات (کاغد)	باغچه لرده ايدريشاه (عطرشاه)
آغلارم ساحات ساحات (ساعت)	بوي اوزون کندى شاه
ايسته بن کيدييورم	ايکي کوکل بر اوله
اوطورك راحت راحت (راحت)	ايراماز پادشاه

قديفه دن کيسه سى	کتن کوملک طاراقده
سرايدن کلير سى	بر يار کوردم ايراقده
اوتورمش مکتوب يازار	نه قدر ايراق اولسه
جکرمک کوشه سى	سوداسى وار يوره کده

يورودى طاغلا يورودى	قارشیده يانيق سلوى (سروى)
طاغلرى دومان يورودى	صدقه سودم سنى
آلاجسك آل بنى	اوغلان صيقما قوليمى
مازك عمرم چورودى	آئنه سويلرم سنى

استانبول عائله اويونلرندن بريسي ده (اوکسوز اوغلان) اويونيدير . ينه قيزلردن مرکب بر جمعيت اوطه ايچنده ديز چوکدرک خلقه اولورلر . ايچلرندن بريسي بو خلقه نك اورته سننده يوزى قويون ياتار . خلقه ده کى قيزلردن برى (طورا) ايله ياتانه وورور . طورا وورولدقن صوکر ايانان قيز قالقار ، اوطورور . اووقت هپسى بردن برمقام مخصوص ايله :

اوکسوز اوغلان ، غريب اوغلان !
 سنى کيم دوکدى ، کيم سوکدى ؟
 شو دوکدى ، بو دوکدى ؛
 الا شو دوکدى ، شو دوکدى !

پارچه‌سنى اوقورلر . سوک مصراعك ختامى متعاقب طوراييه‌ن قيز ،
 كنديسينه وورانى بولمق ايچون (شو دوكدى) ديه بريسينى كوسترير .
 وورانى بيليرسه (او كسوز اوغلان) او اولور .

استانبولده قيش كيجه‌لري آكلنجه‌لرنده اسكيدن حقيقه شايان مراق
 اويونلر اوينانير ، ماصاللر سويله‌نيردى . اولجه ظايت اديبانه وزيهاته اولان بو
 اويونلره بالاخره — هر نه دنسه — بعض مناسبت‌مزانلر قاريشمش و جريان
 لطيفى غائب ايتمكه باشلامشدر .

حال حاضرده كي عائله حياتنده وكنج‌لر جمعيتلرنده ، اركك‌لره عائد ايسه
 طاولا و اسقانييل كورولتولرى ، قادينلره ايسه مودا مباحثاتى وسيله مصاحبه
 اولمقده در . وبوكا تأسف اولنور .

نوفيس نورالدين

سياحت

آلتايلره طوغرى

(باشى ۱۲ نجى سايده)

كيدر كن تعقيب ايتديكم يولله ينه سمارايه دوندم ، وايديل اسكه‌سندن
 طوغرى موقفه چيقارق عزيمته مهيا قطاره آتلادم . واغونده بولسانلرك
 هپسى اويقويه طالمشلدى . صباحلين اويانديغم زمان يولجىلر ايچنده هپچ بر
 همشهرى سياسته تصادف ايده مدم ؛ هپ يالانچى ايديلر . تخمينمه كوره اراتق
 باشقيرد اولكه‌سنة كيرمشدك . سمارادن شمال شرقيسنده واقع اوفايه طوغرى
 ممتد دمير يولينك دهسا سمارا ولايتى داخلنده ايكن باشقيرد يرلرينه كيردرك ،
 اورال سلسله‌سنى اورته‌سندن ياروب سييريايه كچديكنى بيليوردم .

جنوباً « اور » نهرينك « اورال » . منصب اولدينى حواليدن ، شرقاً
 قازاقستان صحرائندن باشلايه رق اورال نهرينك صاغ قيسى واورال صرم